

Solemne investidura com a Doctor Honoris Causa
del professor

Claudio Magris

Textos en català
Textos en castellano
Testi in italiano

Discurs de presentació del professor
Antoni Martí Monterde

MAIG DEL 2011

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Solemne investidura com a Doctor Honoris Causa
del professor

Claudio Magris

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Solemne investidura com a Doctor Honoris Causa
del professor

Claudio Magris

Discurs de presentació del professor
Antoni Martí Monterde

MAIG DEL 2011

Rector
Dídac Ramírez i Sarrió

President del Consell Social
Joaquim Coello i Brufau

© Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona
Adolf Florensa, s/n, 08028 Barcelona, tel.: 934 035 442, fax: 934 035 446,
comercial.edicions@ub.edu, www.publicacions.ub.edu
© de la *laudatio*, Antoni Martí Monterde
© de la traducció castellana de la *laudatio*, Laura Vaqué
© de la traducció italiana de la *laudatio*, Stefania Maria Ciminelli
© del discurs, Claudio Magris
© de la traducció catalana del discurs, Anna Casassas
© de la traducció castellana del discurs, Silvia Freile

Disseny de la col·lecció: Azcunce | Ventura
Fotografia de la coberta: Vestíbul de l'Edifici Històric

Tiratge: 600 exemplars
Dipòsit legal: B-16.077-2011
Impressió: Gráficas Rey, SL

Família tipogràfica: Janson
Paper: Paper reciclat no estucat, compost de pura cèl·lula ecològica,
fibres FSC i fibres de cotó

Índex

Protocol de l'acte	9
Discurs de presentació del professor Antoni Martí Monterde	15
Discurso de presentación del profesor Antoni Martí Monterde	27
Discorso di presentazione del prof. Antoni Martí Monterde	39
Discurs del professor Claudio Magris	53
Discurso del profesor Claudio Magris	67
Discorso del prof. Claudio Magris	81

Protocol de l'acte

Investidura del professor Claudio Magris com a Doctor Honoris Causa

1. S'entra en processó mentre el Cor de la Universitat de Barcelona interpreta el cant d'entrada.
2. El rector, Dr. Dídac Ramírez i Sarrió, explica l'objectiu de la sessió acadèmica.
3. El rector dóna la paraula al secretari general, Dr. Jordi Garcia i Viña, que llegeix l'acta del nomenament de Doctor Honoris Causa a favor del professor Claudio Magris.
4. El rector invita el degà de la Facultat de Filologia, Dr. Adolfo Sotelo Vázquez, i el professor padrí, Dr. Antoni Martí Monterde, a anar a cercar el doctorand i acompanyar-lo fins al Paranimf.
5. Intervenció del Cor de la Universitat de Barcelona.
6. El rector dóna la benvinguda al professor Claudio Magris, que s'asseu al lloc que li ha estat reservat.
7. El professor padrí llegeix el discurs amb què presenta els mèrits del seu patrocinat.
8. El rector demana al padrí i al degà de la Facultat de Filologia que acompanyin el doctorand a la presidència.
9. El rector pronuncia les paraules d'investidura:

Pel Consell de Govern de la Universitat de Barcelona, d'acord amb la proposta de la Facultat de Filologia, heu estat nomenat Doctor Honoris Causa en testimoniatge i reconeixença dels vostres mèrits rellevants.

En virtut de l'autoritat que m'ha estat conferida, us faig lliurament d'aquest títol i —com a símbol— de la birreta llorejada, antiquíssim i venerat distintiu del magisteri. Porteu-la com a corona dels vostres mereixements i estudis.

Rebeu l'anell que l'antiguitat tenia el costum de lliurar, en aquesta venerada cerimònia, com a emblema del privilegi de signar i segellar els dictàmens, consultes i censure escaients a la vostra ciència i professió.

Rebeu també aquests guants blancs, símbol de la puresa, que han de servir les vostres mans, signes, uns i altres, de la distinció de la vostra categoria.

Perquè us heu incorporat en aquesta Universitat, rebeu ara, en nom del seu Claustre, l'abraçada de fraternitat dels qui s'honoren i es congratulen d'ésser els vostres germans i companys.

10. El nou doctor s'asseu entre els seus acompanyants en el lloc reservat al Claustre de Doctors.
11. El rector dóna la paraula al nou doctor Claudio Magris, que és acompanyat a l'estrada pel professor padrí i el degà de la Facultat de Filologia.
12. Intervenció del doctor Claudio Magris.
13. Un cop acabada la intervenció, el professor padrí i el degà de la Facultat de Filologia esperen el doctor Claudio Magris al peu de l'estrada i l'acompanyen a la mesa presidencial.
14. Intervenció del Cor de la Universitat de Barcelona.
15. El rector procedeix al lliurament dels títols de doctor per la Universitat de Barcelona de l'any 2009.
16. Lliurament del XIV Premi Claustre de Doctors de la Universitat de Barcelona.
17. Discurs del rector.
18. Cant de l'himne *Gaudeamus igitur* per tots els assistents a l'acte.

GAVDEAMVS IGITVR
Gaudeamus igitur,
Iuuenes dum sumus. [Bis]
Post iucundam iuuentutem,
Post molestam senectutem,
Nos habebit humus. [Bis]
Vbi sunt qui ante nos
In mundo fuere? [Bis]
Adeas ad inferos,
Transeas ad superos,
Hos si uis uidere. [Bis]
Viuat Academia,
Viuant professores. [Bis]
Viuat membrum quodlibet,
Viuant membra quaelibet;
Semper sint in flore. [Bis]

19. El rector aixeca la sessió.

Discurs de presentació del professor
Antoni Martí Monterde

Magnífic Senyor Rector,
Senyor Degà de la Facultat de Filologia,
Professor Magris,
Professores i professors,
Alumnat, amigues i amics,

Presentar Claudio Magris com a Doctor Honoris Causa per la nostra Universitat és un plaer, una responsabilitat i un compromís, especialment perquè, d'entrada, cal dir que el que puguin significar aquestes tres paraules per a nosaltres no seria el mateix sense haver-lo llegit. La seva obra i el seu mestratge són prou coneguts i reconeguts per no haver de glossar uns mèrits que només poden conduir a una conclusió evident: som davant d'un dels principals escriptors europeus de la segona meitat del segle XX i d'aquest nou segle i millenni, als quals ens ha ajudat a entrar de manera conscient el seu pensament, i no com a conseqüència lògica i ineludible del mer pas del temps. Els seus llibres —i els llibres que ens han fet llegir els seus llibres— formen part de l'equipatge que tots nosaltres portem en aquest continu travessar èpoques i tradicions que fem gairebé sense adonar-nos-en, passant pàgines i dies, deixant que aquests, els dies escrits, els anys llegits, formin part de la nostra història del present, com els llocs de l'escriptura i de la lectura. Parlar de Claudio Magris significa reconèixer i assenyalar un model per a tota comunitat universitària. Presa en el seu conjunt, la seva obra illustra de manera eloqüent el vincle imprescindible entre Universitat i societat, que es dona de manera decisiva en les Humanitats. Magris representa la dimensió crítica, imaginativa i creadora de la recerca que es fa cada dia en l'àmbit universitari, formalitzada tant en estudis i monografies de referència com en la creació literària, i que planteja constantment la necessitat del pensament crític i la reivindicació —també crítica— de la figura de l'intel·lectual en l'època actual.

Nascut l'any 1939 a Trieste (Itàlia), Claudio Magris és catedràtic emèrit de germanística de la Universitat de Trieste i ha estat professor a les universitats de Friburg, Torí i, des de 1979 fins a la seva jubilació fa pocs anys,

catedràtic a la universitat de la seva ciutat natal. La seva investigació, i la part més important de la seva obra assagística i narrativa, es desenvolupa fonamentalment en l'àmbit de la germanística, entesa en un sentit ampli per al qual va definir el concepte *Mitteleuropa*, un àmbit en el qual esdevé especialment rellevant la cruïlla que significa Trieste en la història (no només literària) europea. Des d'aquesta perspectiva, fa nombroses incursions en altres literatures, mostrant els vincles entre elles, vincles subtils però fermes, fonedissos enmig del soroll de les èpoques.

Mitteleuropa, tal com l'entén Magris, és un concepte geocultural i fins i tot polític no tan evident com pot semblar, si tenim present que el va formular en el seu primer llibre: *Il mito asburgico nella letteratura austriaca moderna* (1963) —que té l'origen a la seva tesi doctoral, redactada entre 1959 i 1962; és a dir, quan el teló d'acer encara era, com la seva denominació metafòrica suggereix, d'una solidesa inexpugnable—. La lectura d'aquest llibre mostra com aquella solidesa aparent es desfeia davant l'evidència històrica de la seva provisionalitat, una contingència que la unitat literària i cultural desemmascarava, encara que fos al preu de mostrar també la seva pròpia precarietat mítica, que en 1918 la desaparició de l'imperi austrohongarès no feia sinó aclarir definitivament. No obstant això, quedava la literatura, que era capaç de donar a aquell espai una existència molt més sòlida i duradora del que segurament mai havia tingut de manera efectiva, i en el marc d'aquesta altra existència, malenconiosa, irònica, era on calia fer-se la pregunta per la identitat literària d'Europa. En aquella primera investigació gairebé iniciàtica va establir les bases del que ha estat la reflexió de tota una vida, dins la qual cal recordar l'imprescindible *L'anello di Clarisse. Grande stile e nichilismo nella letteratura moderna* (1984), i les recopilacions d'articles *Dietro le parole* (1978), *Itaca e oltre* (1982), *Utopia e disincanto. Storie, speranze, illusioni del moderno* (1999), *La storia non è finita. Etica, politica e laicità* (2006) o *Alfabeti. Saggi di letteratura* (2008), que demostrin la coherència dels grans projectes investigadors amb la pàgina quotidiana però no menys decisiva del *Corriere della Sera*.

Aquests títols són inseparables de la seva obra de creació, si és que aquestes distincions tenen cap sentit en el seu cas: *El Danubi* (1986) pot llegir-se com el viatge d'algú qui, resseguint aquest riu, va descobrint què té a veure amb ell mateix cadascun dels indrets que travessa —tota l'Europa central—, i s'adona que els seus orígens són incerts, i el seu destí la disso-

lució en el mar de tota certesa sobre la pròpia identitat; a més a més, en aquest viatge descobreix que tot allò que en principi era considerat aliè es desvela com a propi, que la història dels altres resulta que no és sinó la pròpia història ignorada. *Microcosmos* (1997), d'una manera molt semblant, des d'un indret concret, determinat, és la demostració que en un racó qualsevol de la pròpia ciutat hi ha la forma sencera de la condició europea, comprensible en un instant fugaç per la mirada d'un sol individu. Com aquella taula del Caffè San Marco en què el jove Magris redactava la seva tesi doctoral, encara sense saber que uns quants anys més tard escriuria sobre ella.

L'obra de Claudio Magris s'assembla molt a una Facultat de Filologia com la nostra, gran i complexa, que implica diverses perspectives; tampoc no és aliena a la Facultat de Geografia i Història i Filosofia, de manera que en realitat remetria a una imaginària —o recordada— Facultat de Filosofia i Lletres. La mateixa cruïlla triestina pot ser un bon mirall per a la cultura catalana; de fet, en molts sentits ja ho és: al nostre país hi ha bastants lectors que —sense ser especialistes, sinó simplement confiant en l'afinitat de les llengües romàniques— el llegeixen en les edicions originals italianes, fàcils de trobar en les nostres llibreries. Tampoc no és cap casualitat que el català sigui la tercera llengua en traduccions de Magris, i que la major part de les traduccions al castellà s'hagi editat a Barcelona. Tot plegat indica clarament una consciència de la importància de les seves reflexions per a nosaltres. Cal assenyalar, a més a més, que les seves obres tenen magnífiques traduccions que hem de lloar i agrair, més encara si tenim present que el mateix Magris és traductor —de Kleist, Ibsen, Schnitzler, Büchner, entre d'altres—, i per tant coneix la dificultat i la importància d'aquesta tasca, imprescindible per a la idea d'Europa.

El seu esforç per restituir al mot *filologia* el seu sentit etimològic implica la convicció que l'estudi de les diverses tradicions literàries no pot redundar en la mera identificació vuitcentista amb els respectius projectes nacionals, sinó una meditació sobre els encreuaments inherents a aquestes tradicions, sense que això signifiqui esborrar-les o supeditar les unes a les altres. Justament per això, en aquesta Universitat, la Teoria de la Literatura i Literatura Comparada —tal com l'ha entès sempre l'equip de professors que, ara fa deu anys encapçalats pel seu amic personal, el Dr. Jordi Llovet, va posar en marxa aquella llicenciatura, ara transformada en el grau d'Estudis Literaris—, ha tingut un model de pensament en l'obra de Magris.

Però aquests no són els únics estudis d'aquesta institució que avui tenen raons per sentir també seu aquest nou Doctor.

La seva trajectòria com a creador literari en llengua italiana converteix la seva obra en una lectura central del camp d'estudis contemporanis de la Filologia Italiana, però la seva escriptura no es comprèn sense la seva tasca com a germanista, en què ha aportat nombrosos estudis sobre literatura alemanya, austríaca i *mitteleuropea* en general, reinterpretant autors com Johann Wolfgang von Goethe, Hugo von Hofmannsthal, Franz Kafka, Robert Musil, Karl Kraus o Elias Canetti al costat de noms en el seu moment pràcticament desconeguts entre nosaltres fins que ell els va assenyalar com a imprescindibles per a fer possible aquella relectura, com ara Heimito von Doderer, Peter Altenberg i Robert Walser. En l'estudi de molts d'aquests autors, especialment en el de Joseph Roth, a qui va dedicar l'imponent llibre *Lontano da dove. Joseph Roth e la tradizione ebraico-orientale* (1977), la dimensió judeooriental va prendre un relleu que subratllava una evidència cultural europea que, malauradament, la Filologia —especialment la Romanística alemanya— no sempre ha sabut reconèixer com cal. Els seus nombrosos treballs sobre Henrik Ibsen, August Strindberg, J. P. Jacobsen i Knut Hamsun permeten endinsar-se en les textures escandinaves de la *fin de siècle* —cal recordar que la nostra és l'única universitat de tot l'Estat on s'imparteixen estudis de literatura sueca—. Ara bé: el seu interès per aquestes literatures no s'explica sense recordar el llibre sobre Ibsen de Scipio Slataper, que al capdavant va resultar una lectura decisiva: «De la trobada amb Ibsen van néixer alguns dels meus llibres, com *L'anello di Clarisse*, sobre el gran estil i el nihilisme en literatura europea»,¹ ha recordat. Scipio Slataper, qui segons Magris «descobreix i inventa el paisatge espiritual de la literatura triestina»,² és, amb Giani Stuparich, l'inventor de la triestinitat, compartida amb Italo Svevo, Umberto Saba i Biagio Marin, entre altres escriptors que representen un territori incert, malgrat la seva extraordinària concreció. La posició de Trieste en la canviant i convulsa història europea ha determinat que, des de la seva perspectiva, Magris hagi establert un pont amb les literatures eslaves, i sobretot amb aquells autors bal-

1. Claudio MAGRIS, «Ibsen i la literatura triestina» (2000), en Xavier Pla (ed.), *Claudio Magris. Els llocs de l'escriptura*, trad. cat. d'Anna Casassas, Barcelona, Edicions de 1984, 2008, p. 17.

2. Id., p. 15.

cànics que tan aviat han travessat fronteres i llengües com han estat travessats per elles. Entre tots aquests autors mereix menció a banda Marisa Madieri, escriptora istriana de pàgines minúscules, però que contenen de manera minuciosa el sentit íntim de la fractura europea. Es tracta d'una figura sobre qui es fa difícil parlar —vostès ja ho entendran—, amb la qual, tant en allò històric com en allò individual, sempre es pot aprendre una mena d'«actitud moral de respecte i *pietas*»³ necessària per emprendre l'escriptura de la memòria personal d'esdeveniments que, per la seva gran rellevància, massa sovint semblen impersonals. Aquesta breu, insuficient semblança posa en relleu un tret importantíssim de la seva literatura: la gran quantitat d'autors que ens ha donat a llegir, formant una xarxa immensa i de geografia estranya i poètica, en què els grans noms recurrents de la història literària i els noms que hi apareixen potser per primera vegada gràcies a ell mostren una recíproca intimitat en una silenciosa interrogació compartida.

A la dimensió de cruïlla literària de Trieste, on els grans moviments imperials es barregen amb atzars personals irrepetibles com els de James Joyce i Vito Timmel, s'ha de sumar la seva història densa i tensa, el fet d'haver estat sacsejada per les fronteres europees durant dos segles. Testimoni i protagonista, síntesi i aclariment de les dues guerres mundials, Trieste s'ha convertit en un gresol de tensions que Magris ha sabut reescriure com una manera d'entendre la historicitat europea, de la qual ha sabut extreure les preguntes que Europa ha de continuar fent-se a si mateixa si vol continuar sent un espai no només cartogràfic o administratiu, sinó també geogràfic, cultural i civilitzat. Dit d'una altra manera: si l'obra de Claudio Magris s'assembla a una universitat, al seu torn aquesta hauria d'assemblar-se una mica als grans cafès com el seu San Marco «en aquesta acadèmia no s'hi ensenya res, però s'hi aprèn la sociabilitat i el desencant. Es pot xerrar, explicar, però no és possible predicar, fer mítings, donar lliçons».⁴ Els títols que expediria aquesta universitat imaginària, que no certificarien res sinó que acreditarien la voluntat incessant de saber, serien de Filologia Europea, a condició que això no esdevingués un nou mite d'identitats obligatòries o un conjunt d'obvietats burocràtiques.

3. Claudio MAGRIS, «Postfati», *Verd aigua*, trad. cat. de Marta Hernández Pibernat, Barcelona, Minúscula, 2009, p. 190.

4. Claudio MAGRIS, *Microcosmos*, trad. cat. d'Anna Casassas, Barcelona, Empúries, 1999, p. 15.

En aquest sentit, l'obra de Magris pot esdevenir un símbol de gran importància per a la universitat dels nostres dies, entesa no com una simple carpe-ta de tràmits equivalents sinó com un apassionant plec de preguntes compartides. La seva figura recorda la necessària centralitat de les Humanitats en el deure que una universitat com la nostra té d'assemblar-se a Europa, d'assemblar-se al que és, la qual cosa no es pot donar per feta, sinó que és el resultat d'un procés exigent, dur, responsable.

Perquè no és fàcil ser europeu; i menys encara sentir-se'n orgullós, atès el rostre del nostre continent en el segle XX. Ara que potser semblaria més fàcil que mai, cal no oblidar aquesta dificultat inherent. En 1997, Magris feia un advertiment seriós respecte d'això:

A l'Europa de després de Maastricht li cal la consciència i la defensa dels propis valors, d'aquella exigència de valors universals que constitueix, des de fa més de dos mil·lennis, l'essència de la civilització europea.

Aquest principi està amenaçat tant per l'anivellament creixent de les diversitats, de les peculiaritats individuals, com per la seva salvatge atomització, que idolatra i aïlla les diversitats en una negació de tota universalitat. Els contactes creixents entre pobles i cultures diferents, [...] provoquen problemes difícils però són un enriquiment vital.⁵

Claudio Magris parteix d'aquesta dificultat, de la seva consciència responsable. Ja era un gest decidit en aquesta direcció el mateix plantejament d'*El Danubi*: en una història marcada per la condició fronterera del Rin, que ha articulat segles de disputes, Magris proposa l'alternativa de l'altre gran riu europeu, que de vegades també és fronterer, però que des del seu naixement fins a la desembocadura al mar Negre no para de travessar països, llengües, religions, fronteres; algunes de molt nítides, d'altres menys clares i alguna d'inesborrable, perquè no és geogràfica: cal recordar que el Danubi passa per Mauthausen.

Magris recorda la necessitat de sobreposar-se a les laceracions de la història, i de rescatar-ne l'individu, i amb ell, si cal, la figura de l'intel·lectual,

5. Claudio MAGRIS, «La borsa dei valori» (1997), *Utopia e disincanto. Storie, speranze, illusioni del moderno*, Milà, Garzanti, Milano, 1999, pp. 257-258.

obligat tant a la recerca de la veritat com a malfiar-se de la possibilitat de trobar-la, i sobretot obligat a no imposar-la —la qual cosa no seria concebible sense destruir-la ni destruir-se—. Precisament per no obviar el decandiment de l'intel·lectual, Magris sempre defuig les definicions grandiloqüents, per més benintencionades o fonamentades en l'erudició que semblin, en especial les vinculades a la utopia. Per tal que la utopia continuï significant alguna cosa en els nostres dies, ha d'anar sempre de la mà d'allò que li evitaria aquesta destrucció: el desencant. Agermanat amb la ironia, el desencant seria la consciència d'aquella negativitat implícita en la confiança i l'esperança; ben mirat, al seu entendre «la història de la literatura occidental dels darrers dos segles és una història d'utopia i desencant»,⁶ que més que contraposar-se, han de corregir-se recíprocament. El desencant corregeix la utopia reforçant el seu element fonamental, l'esperança, de la qual és una forma irònica, malenconiosa i conscient de les possibilitats de regressió; la utopia, al seu torn, és esmenada per no oblidar l'exigència que, contra tota versemblança, la vida tingui un sentit, però que aquest sentit no es pot imposar des de la utopia sense destruir allò que somiava, sense convertir-ho en malson.

En aquest sentit, atès que la figura de l'intel·lectual ja no és suficientment plena i potser tampoc lliure per poder desenvolupar el paper que Magris li reconeix com a imprescindible —paper que no pot deixar d'existir—, en un gest intel·ligentíssim i subtil aconsegueix desplegar i dissoldre aquesta necessitat en l'àmbit de la ciutadania, en la imatge d'un ciutadà que desplegaria els valors del laïcisme europeu:

Laïcitat significa tolerància, dubte enfront fins i tot de les pròpies certeses, autoironia, desmitificació de tots els ídols, fins i tot dels propis; capacitat de creure fortament en uns valors, sabent que n'hi ha d'altres, i que també són respectables. [...] És laic qui sap adherir-se a una idea sense ser-ne esclau, comprometre's políticament però conservant la independència crítica, riure i somriure del que estima sense deixar d'estimar-lo; qui és lliure de la necessitat d'idolatriar i de dessacralitzar, qui no beu a galet trobant mil justificacions ideològiques per a les seves mancances, qui és lliure del culte a si mateix.⁷

6. Claudio MAGRIS, «Utopia e disincanto» (1996), *Utopia e disincanto*, pp. 12-13.

7. Claudio MAGRIS, «Laïcitat, la gran malentesa» (1998), *La història no s'ha acabat. Ètica, política i laïcitat*, trad. cat. d'Anna Casassas, Barcelona, Edicions de 1984, 2008, p. 26.

Com podem apreciar pel que fa als diversos mots clau d'aquesta citació, Magris sent la responsabilitat fictícia que Elias Canetti va saber transmetre per a la professió d'escriptor: fer-se'n responsable, del llenguatge, estimant-lo en la consciència de les paraules. Reprenent aquella idea, Magris assumeix la responsabilitat de buscar, en la consciència irònica de les grans paraules amb què Europa s'ha explicat a si mateixa, la força per a donar un fonament a l'espai en què encara puguin significar una esperança ciutadana. Pel que fa a Europa, doncs, més enllà de proclames de gran solemnitat, la seva obra mira de reconstruir amb paraules un nom erosionat primer per la seva pròpia història, però també pels usos tòpics i reduccionistes a què ha estat sotmès:

Europa és un nom veritable i autèntic fins al punt que indica la civilització de la qual provenim i de la qual estem convençuts fins a la nostra fibra més íntima, un estil i una atmosfera que estimem més que cap altra, una *koiné*, una ecumene a la qual sentim que pertanyem espontàniament, com es pertany a una família, a una ciutat, a una classe, a una escola o a una generació.

Si aquest nom que estimem tant, Europa, és degradat a insígnia de solapa d'un club exclusiu i presumptuós, llavors esdevé una retòrica buida o assumeix un caràcter regressiu.⁸

Aquest raonament de «Quegli scrittori seduti al Caffè Europa» —la seva intervenció en el congrés Europagenti, celebrat a Venècia en 1986— pot servir perfectament per a descriure aquest esforç continu que és ser europeu, i en el qual ha d'evitar-se tota simplificació, perquè, cada cop que Europa ha deixat de pensar-se a si mateixa —que no és el mateix que pensar només en si mateixa—, s'ha conduït a una indiferència sinistra de conseqüències desoladores. No és estrany que l'exemple d'Itàlia li serveixi per a il·luminar, per contrast, la manera d'evitar aquest desplaçament que la inèrcia pot produir:

Ja no existeixen els feixismes nacionals, però pot existir un feixisme europeu. No és una bona raó per no estimar Europa i per no sentir-se europeu, de la mateixa manera que el feixisme no era una bona raó per no estimar Itàlia o

8. Claudio MAGRIS, «Quegli scrittori seduti al Caffè Europa», *Corriere della Sera*, 24 de setembre de 1986, p. 20.

per no sentir-se italià; però també en aquest cas la literatura diu que no, marca una diferència, se sent europea d'una altra manera.⁹

En aquest punt, la lucidesa de Magris planteja una alternativa clara: la literatura. La paraula literària —escrita o llegida— esdevé una metaconsciència d'aquesta altra manera de sentir-se europeu, no per situar-se tòpicament per sobre de les fronteres i de les nacions sinó precisament per aconseguir una comprensió més plena i neta sobre el que aquests mots han significat pels europeus, amb totes les seves contradiccions —incloses les que concerneixen els escriptors mateixos—. Claudio Magris insisteix que qualsevol gest, qualsevol paraula, qualsevol acció té una doble existència, propera i llunyana alhora:

Un propòsit concret es desenvolupa sempre en una realitat determinada, és a dir, local, perquè altrament s'esvairia en una abstracta retòrica, com aquell qui diu que estima la humanitat però comet un abús rere un altre amb els homes, tot començant pels veïns de casa seva; però no existeix perspectiva que confereixi sentit a un treball si no és la dels grans vols, que indueix a sentir-se —mentre cadascú treballa al seu barri— ciutadans de tot el país, d'Europa, del món, respecte als quals hom se sent responsable.¹⁰

I és que, com ha remarcat Magris quant al concepte d'escriptor fronterer, la invocació tòpica, per més benintencionada que sembli, acaba per anihilar els valors de qualsevol paraula, sobretot de les que han marcat més profundament la nostra història cultural. D'aquesta manera, a partir de la seva pròpia experiència triestina, en comptes de defugir la paraula *fronte-ra*, el que Magris fa és pensar-se a dins seu, pensar-se amb aquesta paraula i explorar-ne tots els sentits i la manera com altres escriptors l'han viscut; en fer aquesta indagació troba en un altre escriptor triestí la clau per a convertir-la en una forma de força interior de l'individu:

No només existeixen les fronteres entre els estats i les nacions, establertes pels tractats internacionals, és a dir, per la força. També l'estilogràfica gargoteja

9. Ibid.

10. Claudio MAGRIS, «La scheggia e il mondo» (1997), *Utopia e disincanto*, p. 68.

papers cada dia, com diu Svevo, traça, desplaça, dissol i reconstrueix fronteres; és com la llança d'Aquilles, que fereix i guareix. La literatura és, per ella mateixa, una frontera i una cerca de noves fronteres, un desplaçament i una definició d'aquestes. Cada expressió literària, cada forma, és un llindar, una zona en el límit d'innombrables elements, tensions i moviments diferents, un desplaçament de les fronteres semàntiques i de les estructures sintàctiques, un continu desmuntatge i remuntatge del món [...]. Tot escriptor, ho sàpiga i vulgui o no, és un home de frontera, es mou al llarg d'ella; desfà, nega i proposa valors i significats, articula i desarticula el sentit del món amb un moviment sense treva que és un continu lliscament de fronteres.¹¹

El gir que proposa Magris és molt evident: la literatura ensenya a tramuntar límits, però consisteix a traçar-ne, sempre en busca d'alguna cosa més alta i més humana, i la manera de començar a travessar fronteres de debò seria saber-se travessat també per les fronteres, especialment per la que significa l'individu mateix. D'aquesta manera, allò històric i allò individual no s'oposarien, sinó que trobarien en la literatura —utòpicament i desencantadament— l'espai en què les preguntes compartides no estan cansades abans fins i tot de formular-se. Tot i així, Magris sap que ni tan sols una proposta tan lúcida com aquesta no serà suficient per a sobreposar-se al gran perill que assetja Europa, el cansament de si mateixa, l'oblit de la seva complexitat, que pot portar a la incapacitat de buscar en els seus reptes actuals la força necessària per a la seva reinvençió. Com adverteix l'escriptor de Trieste:

Malauradament, les fronteres del nostre present històric no tenen a veure només amb la literatura, sinó amb una dimensió molt més violenta i immediata. [...] De la qualitat de la nostra resposta a aquests desplaçaments històrics —resposta que hauria d'alliberar-se de l'odi i de la demagògia sentimental— dependrà l'existència o si més no la dignitat d'Europa.¹²

La Universitat, i especialment les facultats de Lletres, tenen el repte i el deure de buscar aquesta resposta de qualitat, de fer-se càrrec d'aquest lle-

11. Claudio MAGRIS, «Dall'altra parte. Considerazioni di frontiera» (1993), *Utopia e disincanto*, p. 62.

12. *Ibíd.*, pp. 63-64.

gat, d'estudiar i compartir amb el conjunt de la societat les raons i la necessitat d'aquesta dignitat. No és fàcil, però el primer pas seria escoltar atentament les paraules del nou Doctor que avui investim, perquè l'obra de Claudio Magris és una de les més intel·ligents, belles, responsables i exigents maneres de ser i sentir-se europeu. La proposta i el prec que accepti el grau de Doctor Honoris Causa per la Universitat de Barcelona, la més alta distinció que aquesta Universitat concedeix, plaer i honor que comparteixo amb tots els membres d'aquesta comunitat acadèmica, voldrien implicar també una bella i responsable manera de sentir-nos universitaris.

Moltes gràcies.